

OPAS
ALOITTAVALLE
YRITTÄJÄLLE
SUKUPOLVENVAIHDOSTILANTEESSA

HENKILÖYHTIÖT

Maria-Kaisa Lauri
2021

SISÄLLYS

Sukupolvenvaihdos henkilöyhtiössä	04
Henkilöyhtiö	05
Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu	
Valmistautuminen sukupolvenvaihdokseen	06
Muiden perillisten huomioiminen	09
Liiketoimintasuunnitelma	10
Arvon määrittäminen	11
Rahoitus	12
Sopimukset ja testamentit	13
Sukupolvenvaihdoksen toteutustavat ja verotus	
Kauppa	14
Lahja tai lahjanluonteinen kauppa	15
Vaihto	15
Muu vastikkeellinen luovutus	16
Vaiheittainen sukupolvenvaihdos	16
Huojennussäännökset	17
Huojennuksen menettäminen	18
Sukupolvenvaihdoksen jälkeen	18

Tämä henkilöyhtiöille suunnattu sukupolvenvaihdoksen opas on tehty opinnäytetyön toimeksiantona Lapin Yrittäjille.

Opas on koottu opinnäytetyön teoriaa hyödyntäen eri lähteistä, yrityksille suunnatulla kyselyllä ja asiantuntijakyselyllä.

Oppaan tarkoituksena on auttaa aloittavaa yrittäjää yritystoiminnan alkuun sukupolvenvaihdostilanteessa mahdollisimman taloudellisesti ja tehokkaasti.

Lapin alueen henkilöyhtiöille tehdyn kyselyn perusteella tietoa sukupolvenvaihdosta koskevista asioista tarvitaan enemmän. Kyselyn perusteella sukupolvenvaihdos miellettiin haastavaksi tiedonpuutteen vuoksi ja sillä, että mahdollista jatkajaa on vaikea löytää, etenkin syrjäseuduille. Myös talouteen liittyvää ohjeistusta kaivattiin, muun muassa veroneuvontaa ja rahoitusratkaisuja jatkajaa ajatellen.

SUKUPOLVENVAIHDOS HENKILÖYHTIÖSSÄ

Sukupolvenvaihdos on ajankohtainen monissa suomalaisissa yrityksissä nyt ja lähivuosina. Sukupolvenvaihdoksessa yrityksen omistajuus siirtyy omistajan elinaikana tai hänen kuoltua toimintaa jatkavalle, yleensä perheenjäsenelle. Aina jatkajaa yritykselle ei löydy perhepiiristä tai lähisuvusta, jolloin vaihtoehtona voi olla yrityksen siirtäminen henkilöstölle tai etsiä jatkajaa yrityksen ulkopuolelta. Sukupolvenvaihdoksella tarkoitetaan siis myös jatkajaa, joka ei ole yrittäjän perhepiiristä, mutta on kuitenkin nuorempaa sukupolvea.

Pienten ja keskisuurten yritysten yritysmuodoksi soveltuu hyvin henkilöyhtiömuoto sen joustavuuden ja yksinkertaisuuden vuoksi. Henkilöyhtiömuoto onkin usein perheyriyten valitsema yritysmuoto. Yhtiömiehet voivat vapaasti sopia yhtiöosuuksista haluamallaan tavalla, sillä henkilöyhtiöitä koskeva laki (AKYL) sisältää harvoja pakottavia säännöksiä. Tämä tekninen helppous ja tahdonvaltaisuus antavat henkilöyhtiössä hyvän perusta omistajanvaihdoksiin. Yhtiösopimusten muutosta varten tarvitaan kaikkien yhtiömiesten yksimielinen hyväksyntä.

HENKILÖYHTIÖ

Henkilöyhtiöllä tarkoitetaan avointa yhtiötä ja kommandiittiyhtiötä, joissa kaksi tai useampi henkilö yhdessä yhtiösopimukseen perustuen harjoittaa elinkeinotoimintaa taloudellisen tarkoituksen saavuttamiseksi. Henkilöyhtiön perustaminen edellyttää rekisteröintiä kaupparekisteriin. Avoimessa yhtiössä on kaksi tai useampi yhtiömiestä, jotka vastaavat henkilökohtaisesti yhtiön veloista ja velvoitteista. Kommandiittiyhtiö poikkeaa avoimesta yhtiöstä siten, että kommandiittiyhtiössä on kahdenlaisia yhtiömiehiä, vastuunalainen eli komplementääri, joita on oltava ainakin yksi ja äänetön yhtiömies eli kommanditääri, joita on oltava myös ainakin yksi. Vastuunalainen yhtiömies vastaa yhtiön sitoumuksista henkilökohtaisesti, aivan kuten avoimen yhtiön yhtiömies. Äänettömän yhtiömiehen vastuu rajoittuu yhtiösopimuksessa osoitetun sijoitetun pääoman määrään. Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö on erillinen oikeushenkilö.

VALMISTAUTUMINEN SUKUPOLVENVAIHDOKSEEN

Sukupolvenvaihdos on monipuolinen juridinen tapahtuma, jonka menettelyä ohjaa verotus. Sukupolvenvaihdos voi tulla kysymykseen yllättäen yrittäjän kuoleman jälkeen tai se voidaan suunnitella tarkasti vaiheittain ennen yrittäjän luopumista yritystoiminnasta.

Valmistautuminen sukupolvenvaihdokseen kannattaa aloittaa hyvissä ajoin ennen varsinaista vaihdosta, jolloin luopujalla on aikaa henkiseen irtautumiseen elämäntyöstään ja jatkajalla aikaa perehtyä yrityksen toimintaan.

Onnistuneen sukupolvenvaihdoksen suunnitteluun kannattaa varata aikaa vuosia. Jatkajan vastuun ottaminen liian nopeasti voi olla haitallista, koska valmiudet vastuunottamisesta eivät synny hetkessä. Haittaa voi aiheuttaa myös, mikäli vaihdosaika pitkittyy liikaa. Tärkeää sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa on, että jatkajalla on tarvittavaa taitoa, innostusta, aito halu ja motivaatiota yritystoiminnan jatkamiseen.

Jatkajan tulee miettiä ennen sukupolvenvaihdosta seuraavia konkreettisia asioita, kuten millä omistusosuuksilla töitä jatketaan luopujan kanssa, miten mahdollinen lisärahoitus järjestetään, millaiset veroseuraamukset ovat ja milloin vaihdoksesta viestitään asiakkaille ja muille sidosryhmille. Jatkajan kannattaa selvittää myös, miten voisi vaikuttaa liiketoiminnan kannattavuuteen ja volyymiin. Kannattaa huomioida myös liiketoimintaan liittyvä omaisuus, jota luopuja jatkajalle tarjoaa, onko jotain ylimääräistä tai puuttuuko jotain.

Jatkajan täytyy perehtyä yrityksen toimintaan perinpohjaisesti ja pyrkiä omaksumaan kaikki mahdollinen tieto yrityksen operatiivisesta toiminnasta ja yrityskulttuuriin liittyvistä tekijöistä. Hyviä tiedonlähteitä, joihin jatkavan yrittäjän kannattaa perehtyä ovat yrityksen tärkeät asiakirjat, asiakasrekisterit, tarjoukset, laatujärjestelmään liittyvät dokumentaatiot ja vastaavat.

Sukupolvenvaihdoksen suunnittelu kannattaa aloittaa hyvissä ajoin myös verotusta ajatellen. Pääasiassa verosuunnittelu koskee tuloverotusta, perintö- ja lahjaverotusta sekä varainsiirtoverotusta.

Tuloverotuksessa on mahdollista saada sitova ennakkokannanotto kahdella eri tavalla. Ennakkokannanottoa voi pyytää Verohallinnolta tai keskusverolautakunnalta (KVL), mutta ei molemmista.

Ennakkotieto Verohallinnolta tarkoittaa sitovaa ilmoitusta siitä, miten kyseisessä tapauksessa verotus toimitetaan, mikäli verovelvollinen menettelee siten, kun hän on hakemuksessaan kertonut. Ennakkotieto annetaan määräajaksi, kuitenkin enintään verovuodelle.

Ennakkoratkaisu keskusverolautakunnalta tarkoittaa sitovaa ohjetta, miten Verohallinnossa verotus tulee toimittaa, mikäli ennakkoratkaisuun vedotaan. Hakemus on tehtävä ennen sen ajan päättymistä, jonka kuluessa veroilmoitus on määrätty annettavaksi.

Ennakkoratkaisua perintö- ja lahjaverotuksesta voidaan hakea Verohallinnolta. Lahjaveroa koskevaa ennakkoratkaisua voi hakea luovuttaja ja luovutuksen saaja. Ennakkoratkaisua perintöverotusta koskien voi hakea vasta perinnönjättäjän kuoleman jälkeen kuolinpesän osakas, puoliso (vaikka ei olisi kuolinpesän osakas) ja erityisjälkimmäisyyden saaja.

Sukupolvenvaihdokseen on saatavilla asiantuntijaneuvoja, joita kannattaa ehdottomasti käyttää jo vaihdosta suunniteltaessa. Tärkeimpiä tahoja, jotka näitä palveluja tarjoaa ovat talous- ja verojuridiikkaan perehtyneet juristit, tilitoimistot, tilintarkastusyhteisöt ja yrittäjäjärjestöt.

MUIDEN PERILLISTEN HUOMIOIMINEN

Perintökaaren mukaan jokaisella rintaperillisellä on oikeus saada vähintään lakiosansa, joka on puolet kunkin rintaperillisen perintöosuudesta. Esimerkiksi kolmesta perillisestä yhden perintöosuus on 1/3 ja lakiosa 1/6. Yrittäjä voi testamentata loput, eli puolet esimerkiksi yritystoimintaa jatkavalle lapselle.

Mikäli perillisiä on paljon ja halutaan varmistaa yritystoimintaa jatkavan perillisen huojennuksen saaminen perintöveroon, voidaan se varmistaa testamenttimääräyksellä.

Perintö- ja lahjaverolaissa huojennuksen saaminen edellyttää vähintään 10 % yrityksen omistamiseen oikeuttavista osuuksista. Mikäli yritys testamentataan yhdelle perillisille, niin perinnönjakoa kompensoidaan jakamalla muille perillisille muuta varallisuutta. Myös lesken avio-oikeus on huomioitava, mikäli sitä ei ole avioehtosopimuksella suljettu pois.

LIIKETOIMINTASUUNNITELMA

Liiketoimintasuunnitelman laatiminen koskee jokaisen yrityksen perustamista. Ennen sukupolvenvaihdosta jatkajan on laadittava liiketoimintasuunnitelma, jota tarvitaan myös rahoitusta hakiessa.

Liiketoimintasuunnitelma kertoo yrityksen toimintasuunnitelmasta toteuttaa liikeideaa. Liiketoimintasuunnitelma auttaa hallitsemaan ja ohjaamaan päätöksentekoa, kehittämistä ja päivittäistä toimintaa yrityksessä. Liiketoimintasuunnitelmaa kannattaa päivittää säännöllisesti. Liiketoimintasuunnitelman tulee sisältää yrityksen lähtötilanne, markkinat ja kilpailutilanne, yrityksen tavoitteet ja strategiat, yrityksen eri toimintojen järjestelyt ja kehittämissuunnitelmat, taloudelliset laskelmat, tulevaisuuden riskien ja mahdollisuuksien arviointi.

ARVON MÄÄRITYS

Perintö- ja lahjaverolaissa on säädetty, että perintönä, testamentilla tai lahjana saadun omaisuuden arvo on määrättävää sen hetkisen käyvän arvon mukaan. Käyvällä arvolla tarkoitetaan toisistaan riippumattomien osapuolten välisessä luovutuksessa käytettävää todennäköistä luovutushintaa.

Sukupolvenvaihdosta suunniteltaessa liiketoiminnan käyvän arvon määrittämisessä kannattaa käyttää ulkopuolista asiantuntijatahoa, jotta arvon määrittäminen on mahdollisimman totuudenmukainen.

Yhtiösopimuksessa ja luovutuskirjassa määritellään yhtiöosuuden saajan oikeus yhtiön varoihin sen käyvän arvon määrittämisen perusteella. Kommandiittiyhtiön äänettömällä yhtiömiehellä oikeus yhtiön varoihin on yleensä sijoittamansa pääoman määrän verran ja vastuunalaisen yhtiömiehen oikeudet määräytyvät suhteellisina osuuksina jäljelle jäävään nettovarallisuuteen yrityksessä. Myös vastuunalaisen yhtiömiehen yksityistilin saldo vaikuttaa osuuksiin ja se, mitä luovutuksen yhteydessä niistä sovitaan.

RAHOITUS

Sukupolvenvaihdoksessa kustannusten minimoiminen ja rahoituksen järjestäminen ovat yksi keskeisistä asioista, jotta sukupolvenvaihdos saadaan toteutettua. Sukupolvenvaihdoksen yhtiöosuuden siirrolla jatkajalle on paljon vaikutusta tarvittavan kokonaisrahoituksen määrään. Esimerkiksi kauppana toteutetussa sukupolvenvaihdoksessa kauppahinta voi nousta todella suureksi, jolloin tarvitaan rahoitusta. Lahjana tai perintönä siirtyvän omaisuuden rahoituksen tarve on pienin, mutta ei kuitenkaan poista verovelvollisuutta kokonaan. Lahja- ja perintöveron määrä voi laskea huomattavasti, mikäli siihen sovelletaan sukupolvenvaihdoshuojennusta.

Tahot, mistä jatkajan kannattaa lähteä rahoitusta selvittämään on esimerkiksi Finnvera, Business Finland, ELY-keskukset, liikepankit, yksityiset henkilösijoittajat tai luopuja.

SOPIMUKSET JA TESTAMENTIT

Kauppa- tai lahjakirjan lisäksi yhtiösopimus tulee päivittää ajan tasalle. Kun osakas henkilöyhtiössä vaihtuu, on myös yhtiösopimus päivitettävä ajan tasalle, koska siinä määritellään osakkaiden oikeudet ja velvollisuudet yhtiötä kohtaan.

Muita päivitettäviä asiakirjoja ovat muun muassa testamentti, avioehto ja edunvalvontakirja.

Testamentilla yrittäjä voi esimerkiksi testamentata omaisuutensa perillisten lakiosuuksien jaon jälkeen esimerkiksi yhdelle lapsistaan, joka on halukas jatkamaan yritystoimintaa. Testamenttia on hyvä muistaa päivittää säännöllisesti. Avioehdolla voidaan rajata puolison avio-oikeutta toisen omaisuuteen. Ilman avioehtoä ositettavaan omaisuuteen avioeron tai kuoleman jälkeen kuuluu yksin tai yhdessä puolison kanssa omistama yritys.

Edunvalvontakirjalla voidaan varautua yllättävien tilanteiden, esimerkiksi onnettomuuden tai sairauden varalta yritystoiminnan jatkuvuuteen. Yrittäjä saa itse määritellä, kenelle antaa valtuudet ja missä asioissa antaa valtuutetun toimia hänen puolestaan. Edunvalvontavaltuutus voi olla myös määräaikainen.

SUKUPOLVENVAIHDOKSEN TOTEUTUSTAVAT JA VEROTUS

Vaihtoehtoja yhtiöosuuden siirtämisestä toiminnan jatkajalle ovat kauppa, muu vastikkeellinen luovutus, lahja, vaihto tai perintö.

OMISTUSKAUPPA

Omistuskaupassa jatkaja ostaa luopujan yrityksen omistuksen, jolloin kaupan kohteena on henkilöyhtiön yhtiöosuudet. Vastuunalaisen yhtiömiehen, sekä äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuudet ovat erillisesti luovutettavissa oleva varallisuuskokonaisuus. Yhtiömiehet voivat luovuttaa yhtiöosuuksensa, jolloin yhtiöosuuden saaja liittyy yhtiön osakkaaksi. Yhtiöosuuden luovutukseen vaaditaan kuitenkin muiden yhtiömiesten suostumus, ellei yhtiösopimuksessa ole toisin sovittu. Avoimessa yhtiössä yleensä kaikki yhtiömiehet myyvät samanaikaisesti osuutensa yrityskaupassa. Kauppa kommandiittiyhtiön osalta kohdistuu yleensä vastuunalaisten yhtiömiesten osuuksiin. Vasta, kun kaikki henkilöyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten yhtiöosuudet ovat kaupan kohteena, saavutetaan sukupolvenvaihdoksen tarkoitus, koska muutoin ostaja ei saa yritykseen kontrollia, joka mahdollistaisi päättää yrityksen asioista.

LIIKETOIMINTAKAUPPA ELI SUBSTANSSIKAUPPA

Liiketoimintakaupassa myyjänä on yritys, eli avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö, jolloin jatkaja ostaa luopujan yrityksen liiketoiminnan ja siihen sidotun omaisuuden. Kaupan kohdetta voidaan myös rajata tarvittaessa yksilöllisesti.

LAHJA TAI LAHJANLUONTEINEN KAUPPA

Sukupolvenvaihdoksessa vanhemmat eivät välttämättä halua periä täyttä hintaa yrityksen käyvästä arvosta lapsiltaan, jolloin sukupolvenvaihdos voidaan toteuttaa esimerkiksi:

Lahjanluonteisena kauppana, jolloin

- Kauppahinta on vähintään 75 % käyvästä hinnasta, jolloin ei peritä lahjaveroa.

Lahjanluonteisena kauppana, jolloin

- Kauppahinta on yli 50 %, mutta alle 75 % käyvästä hinnasta, jolloin lahjavero määrätään, mutta sitä voidaan huojentaa, jolloin lahjaveroa ei peritä. Kyseessä on täyshuojennus.

Lahjanluonteisena kauppana, jolloin

- Kauppahinta on 50 % tai sen alle käyvästä hinnasta, jolloin lahjavero määrätään, mutta sitä voidaan osaksi huojentaa. Kyseessä on osittainen huojenus.

Vastikkeeton luovutus, eli lahja.

VAIHTO

Henkilöyhtiön yhtiöosuus voidaan luovuttaa vaihtona, jolloin luovuttaja saa vastikkeena jotain muuta, kun rahaa. Mikäli vaihdetut omaisuuserät ovat eriarvoisia, eikä eroa korvata välirahalla, voidaan katsoa vaihdon liittyvän lahjaan. Lahjaosuus kuuluu lahjaverotuksen piiriin ja siitä ei suoriteta varainsiirtoveroa.

MUU VASTIKKEELLINEN LUOVITUS

Mikäli luopuja saa jotain rahanarvoista etuutta, esimerkiksi velasta vapautuminen tai vapautuminen negatiivisen yksityistilin maksamisesta takaisin yhtiölle. Tästä voi aiheutua luopujalle veronalainen luovutusvoitto, joka on veronalaista pääomatuloa. Negatiivisella yksityistilillä tarkoitetaan tilannetta, jolloin yhtiömies on nostanut varoja yhtiöstä enemmän, kuin häneltä tulo-osuuksina on verotettu, ellei negatiivisuus johdu yhtiön tekemistä tappioista. Yhtiömiehen negatiivinen saldo lisätään luovutusvoittoon, jotta se ei jää verottamatta. Yhtiömies voi välttyä luovutusvoiton lisäykseltä tekemällä lisäsijoituksen yhtiöön negatiivisen saldon verran tai sitoutumalla maksamaan negatiivisen saldon yhtiölle ja se kirjataan saatavaksi yhtiön kirjanpitoon.

VAIHEITTAINEN SUKUPOLVENVAIHDOS

Vaiheittain tapahtuvaan sukupolvenvaihdokseen sovelletaan perintö- ja lahjaverolain lahjojen kumulointia koskevaa sääntelyä. Kumuloitaessa otetaan huomioon kaikki lahjat samalta antajalta päivälleen viimeisen kolmen vuoden ajalta. Vaiheittain saatujen lahjojen summasta määrätään lahjavero, josta vähennetään vero, mikä on maksettu aikaisemmin saadusta lahjasta. Mikäli saatujen lahjojen välillä on yli kolme vuotta, ei lahjoja kumuloida.

HUOJENNUSSÄÄNNÖKSET

Verolainsäädännön sukupolvenvaihdoshuojennuksista voi hyötyä sekä luopuja, että jatkaja, mikäli omaisuuden siirto toteutetaan kauppana. Lahjana tai perintönä siirtyvän omaisuuden sukupolvenvaihdoshuojennus kohdistuu vain jatkajalle, koska luovuttaja ei saa siirrossa vastiketta. Lahjana tai lahjanluonteisella kaupalla siirtyneestä yhtiöosuudesta maksettava lahjaveron voidaan huojentaa kokonaan tai osittain perintö- ja lahjaverolain 55 §:n mukaan.

Edellytykset osittaiseen huojenukseen:

- Saatu omaisuus on yritys tai osa siitä
- Luovutuksen saaja jatkaa yritystoimintaa
- Huojennettavan veron määrä on yli 850 euroa

Edellytykset täyteen huojenukseen:

- Saatu omaisuus on yritys tai osa siitä
- Luovutuksen saaja jatkaa yritystoimintaa
- Luovutuksen saaja maksaa yhtiöosuuden käyvästä arvosta yli 50 prosenttia

Huojennusta koskeva pyyntö on oltava ennen lahjaverotuksen toimittamista Verohallinnolla.

HUOJENNUKSEN MENETTÄMINEN

Lahjan saajan on sitouduttava jatkamaan yritystoimintaa yrityksessä heti luovutuksen jälkeen. Yritystoiminnan jatkumisen viivästys katsotaan hyväksytyksi, ilman huojennuksen menettämistä tilapäisen esteen vuoksi. Yritystoimintaa on kuitenkin jatkettava heti esteen lakattua, viimeistään noin vuoden kuluttua lahjoituksesta. Lahjan saaja ei saa luovuttaa yli puolta yhtiöosuudestaan seuraavaan viiteen vuoteen, jotta ei menetä huojennusta. Mikäli huojennuksen menettää, peritään myönnetty huojennus takaisin korotettuna 20 prosentilla.

SUKUPOLVENVAIHDOKSEN JÄLKEEN

Kun osakas henkilöyhtiössä vaihtuu, on myös yhtiösopimus päivitettävä ajan tasalle, koska siinä määritellään osakkaiden oikeudet ja velvollisuudet yhtiötä kohtaan. Jatkajan, eli uuden yhtiömiehen on tärkeää muistaa, että mikäli hän on saanut sukupolvenvaihdoshuojennusta ja luovuttaa yhtiöosuudestaan yli puolet ennen viiden vuoden määräaika, menettää hän myönnetyn huojennuksen, joka peritään takaisin korotettuna 20 prosentilla.